

i kroz sve dostupne izvore. Autor je dokazao da se temeljitom analizom poznatog i nepoznatog gradiva, uz upotrebu suvremenih metoda i dostignuća moderne historiografije, još uvijek može doći do vrijednih spoznaja i novih zaključaka.

Neven Isailović

Igor Despot, *Balkanski ratovi 1912-1913. i njihov odjek u Hrvatskoj*, Plejada, Zagreb 2013., 327 str.

Autor knjige *Balkanski ratovi 1912-1913. i njihov odjek u Hrvatskoj* je Igor Despot, rođen u Zagrebu 1972. godine. Nakon završenog studija povijesti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, na istom fakultetu je magistrirao 2008. godine s temom *Balkanski ratovi (1912-1913.) i hrvatska javnost*, a godine 2013. doktorirao je na temu *Balkanski ratovi u očima zaraćenih – percepcije i interpretacije*. Stručno se usavršavao na Institutu za Balkanistiku u Sofiji i na Institutu za nacionalnu historiju u Skopju. Uz balkanske ratove bavio se i procesom ujedinjenja Bugarske te poviješću Hrvatske i Balkana u produženom 19. stoljeću i stvaranjem Jugoslavije nakon Prvog svjetskog rata.

Knjiga je podijeljena u dva glavna djela: *Balkanski ratovi 1912/13.; Uzroci, tijek, posljedice i Odjeci balkanskih ratova u Hrvatskoj*. Prvi dio djela se na deset poglavlja: *Uvod, Osmansko carstvo uoči ratova, Mobilizacija u balkanskim državama, Ekonomske posljedice ratova na Balkanu, Umjetničko i kulturno stvaralaštvo u vrijeme balkanskih ratova* te *Historiografski prijevori: pogledi i tumačenja*. Drugi dio knjige djeli se na pet poglavlja: *Hrvatska i Dalmacija uoči balkanskih ratova, Hrvatska i Dalmacija u vrijeme balkanskih ratova, Hrvatska javnost i balkanski ratovi (strukture hrvatske javnosti), Razlozi podrške hrvatske javnosti balkanskim saveznicima* te *Hrvatska i Dalmacija nakon ratova*. Knjiga još sadrži zaključak i priloge te bilješku o autoru.

U prvom djelu knjige autor u nekoliko poglavlja obrađuje Osmansko Carstvo, njegovo političko i ekonomsko stanje te stvaranje Balkanskog saveza i pokušaj očuvanja statusa quo. U trećem poglavlju opisuje se kako je išao tijek mobilizacije u svim zaraćenim državama, dok četvrto poglavlje obrađuje ratne operacije i zbivanja, pokušaje mirovnih posredovanja te narušavanje odnosa između saveznika u trenutku kada je Osmansko Carstvo već bilo poraženo te neslaganja oko "rapodijele plijena". Peto poglavlje obrađuje Drugi balkanski rat i poraz Bugarske, tijek pregovora Bugarske s Osmanskim Carstvom te albansko-srpske sukobe. Završna poglavlja analiziraju pojedine aspekte balkanskih ratova kao što su novosti u ratnoj tehnici, uloga žena u balkanskim ratovima, zločini počinjeni u tim sukobima te politika zaraćenih država i ekonomske posljedice ratnih sukoba.

U drugom djelu knjige autor u prva dva poglavlja obrađuje ekonomsko i geopolitičko stanje u Hrvatskoj i Dalmaciji uoči i u vrijeme Balkanskih ratova te opisuje svojevrstu ekonomsku stagnaciju u to vrijeme. U trećem poglavlju autor opisuje reakcije hrvatske javnosti i političkih elita na Balkanske ratove kroz tiskane medije, reagiranja i opredjeljenja hrvatskih stranaka i političkih društava na ondašnja zbivanja u tom djelu Europe. U četvrtom poglavlju obrađuju se razlozi podrške hrvatske javnosti balkanskim saveznicima, a sve kroz prizmu vlastitog određivanja nacionalnog identiteta unutar Austro-Ugarske monarhije. Peto poglavlje obrađuje političko i ekonomsko stanje u Hrvatskoj i Dalmaciji nakon Balkanskih ratova, pitanje izbjeglica na našem prostoru, pojavu kolere te kako su balkanski ratovi imali utjecaj na gospodarsku sliku Hrvatske i Dalmacije.

Djelo autora Igora Despota opsežno je znanstveno djelo utemeljeno na istraživanju u arhivima diljem balkanskih zemalja Makedonije, Srbije, Bugarske i Crne Gore, te Hrvatskom državnom arhivu. Autor u knjizi na zanimljiv način objašnjava uzroke, tijek, mirovne aktivnosti i posljedice balkanskih ratova te njihov odjek u hrvatskoj javnosti. Riječ je o prvom djelu s tematikom Balkanskih ratova na hrvatskom jeziku, koje vrlo dobro obrađuje utjecaj tih događaja

nja na Hrvatsku, ali i na genezu hrvatsko-srpskih odnosa te kako su ti događaji odredili političku sudbinu Hrvatske u 20. stoljeću. Ova knjiga predstavlja važan doprinos hrvatskoj historiografiji, a poglavito povjesničarima koji se bave vojnom i ratnom povijesti.

Ivan Bračić

Rijeka Sava u povijesti. Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog u Slavonском Brodu 18-19. listopada 2013., ur. Branko Ostajmer, Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod 2015., 603 str.

Međunarodni znanstveni skup pod nazivom *Rijeka Sava u povijesti*, održan prije nešto više od dvije godine u Gradskoj knjižnici u Slavonском Brodu, pokazatelj je pozitivnih kretanja prema istraživanju povijesti okoliša u hrvatskoj historiografiji. Ipak, prošlost rijeke Save, govoreći ekohistorijskim jezikom, nužno izlazi iz konteksta jedne nacionalne historiografije, pa je sudjelovanjem povjesničara iz Srbije, Slovenije te Bosne i Hercegovine na ovom simpoziju učinjen doprinos za buduća istraživanja povijesti prirodnih obilježja koja su spajala i razdvajala ljude u ovoj regiji. U ovome zborniku su na taj način objedinjeni radovi profesora-izlagača s Hrvatskog instituta za povijest (u Zagrebu i u Slavonском Brodu), Odsjeka za povijesne znanosti HAZU, Filozofskog fakulteta u Beogradu, Zgodovinskog inštituta Milka Kosa u Ljubljani, Orijentalnog instituta u Sarajevu, Instituta za arheologiju u Zagrebu, Gradskog muzeja u Vinkovcima te Muzeja Brodskog Posavlja u Slavonском Brodu – da nabrojimo samo neke – čime je postignut dijalog između nacionalnih historiografija ovog prostora, ali i interdisciplinarni pristup problematiki.

Sam zbornik je, kao i znanstveni skup, podijeljen na četiri cjeline koje odgovaraju vremenskim periodima: 1) Rijeka Sava u antici i srednjem vijeku; 2) Rijeka Sava u srednjem i ranom novom vijeku; 3) Rijeka Sava u novom vijeku; te 4) Rijeka Sava u XX. stoljeću. Knjizi je priložen Sadržaj (5-7), Predgovor urednika Branka Ostajmera (9-11), Program skupa iz 2013. godine (13-15), plakat i slike skupa (595-599), te sadržaj na engleskom jeziku (601-603).

Prvi prilog u ovome zborniku, *Rijeka koja spaja: slika Save u duhovnoj kulturi kasnoantičkih rimskih središta* (17-42), rad je Marije Buzov i Vesne Lalošević. Prvenstveno arheološkog karaktera, rad se fokusira na materijalne nalaze iz rijeke Save i njezinih manjih pritoka iz vremena antike. Nalazi podređeni analizi u ovome članku pretežno su duhovnog karaktera te uključuju literarne zapise, ostatke arhitekture te pokretne nalaze (žrtvenike, kipove te predmete kulturne namjene), ali i predmete od gospodarske važnosti za suvremenike, kao što su kovance i predmeti vezani uz razne zanate. Analizom preko 200 komada pokretnih nalaza, autorice ističu ulogu rijeke Save kao prometnice u rimskoj provinciji Panoniji, ali i elemente duhovnog života vezane uz rijeku, primjerice prisutnost poganskog božanstva Savus. Rad je popraćen dvjema kartama te prikazima arheoloških nalaza.

Anita Rapan Papeša iz Gradskog muzeja u Vinkovcima u svome prilogu *Sava – granica kasnoavarske države: da ili ne?* (43-54) razmatra ulogu rijeke Save kao prirodne barijere i sumira dosadašnja istraživanja o ovoj problematiki. Obzirom da je narativnih vrela vezanih uz ovo pitanje kvantitativno manje od materijalnih nalaza, i u ovome je radu naglasak na arheološkom istraživanju. Iako s pravom nastoji definirati pojam granice u periodu ranog srednjovjekovlja, te navodi primjer zapadne granice avarskog kaganata koju je predstavljao pojas naseljene zemlje, autorica na temelju dosadašnjih istraživanja te arheoloških nalaza zaključuje kako je Sava, kao prirodna barijera, doista predstavljala južnu granicu avarske države. Osim nastojanja da definira geografski položaja te granice, autorica sugerira novi metodološki pristup istraživanju ove problematike, koji bi naglasak stavio na klasifikaciju arheoloških nalaza po vremenskim periodima, umjesto na etnicitet pojedinih skupina koje su naseljavale ovo područje u 8. i 9. stoljeću.